

КУР'ЄР



КРИВБАСУ

1994
травень

4

МАТИ

УКРАЇНСЬКОЇ

ДЕМОКРАТІЇ

ВАСИЛЬ СКРИПКА
ЛІТЕРАТУРНИЙ ЗАПИС
м. Кривий Ріг

ЯК ПЕДАГОГ, як людина, що довгий вік прожила, розуміюсь на людях, я подивилась на них. Скільки в них було злорадності! Я подумала: «Я їм нічого, ніякої шкоди не зробила, і чому ж вони радіють». За віком доводилася їм бабусю.

Передяглась. Вийшла, в потворній тій одежі, як психічно хворій людині — дають саме дрантя. Не глянула на них, а тільки почула, як вони обидва речитативом: «До побачення. Бувайте здорові, Оксана Яківна!» Таким веселим, радісним голосом. Що ви хочете від цих людей! Невже ви хочете їх перебудувати! Чи можете ви сподіватися на їхнє духовне оздоровлення! Вони ж ніколи, ніхто з них не був покараний!

То була судово-медична експертиза, що охороняється міліцією. То була і жіноча палата, 4 койки під замком і кілька палат мужських. Нас замикали. І тільки медбрати нас обслуговували. То справді карний елемент, люди морально обкрадені, що самому навіть в коридор вийти не можна. Ключі у медперсоналу.

Мене охопив такий стан, такого озлоблення, страху, протесту і того стану, коли ти безпомічний будь-що зробити, тобто зв'язаний по рукам. Людина під страхом... Людина під наглядом. Людина підневільна.

Я ще, на біду, там захворіла і на запалення легень, бо я ходила і по двічі обливалася холодною водою, щоб якийсь нервову систему свою привести до ладу і бути готовою до нового бою. Це був ще один бій, бій з лікарями — психіатрами, тими лікарями, які безжально відправляли людей по вказівці наших органів карних МВС, КДБ на примусове лікування. І найгірше, звичайно, було тим людям, що були засуджені по політичних мотивах. Скільки їх пройшло через цю установу. Тут, як я знала, перебував і Юрій Литвин, привозили і Ва-

силія Стуса, була і Надія Світлична! І кого-кого тільки не випробовували на його психіку з єдиною метою — не судити, а відправити на примусове лікування, де руйнують психічне здоров'я людини і де людина може сидіти довіку, до гробової дошки. Я мала там запалення легень, і тому вони почали мене лікувати від запалення легень і на комісію в зв'язку з цим не посилали. Я вимагала, щоб мені прискорили комісію, але: до одужання.

Мав мене комісувати лікар Ліфшиць. Як потім мені стало відомо, пізніше його вбили на території цієї республіканської лікарні, убили люди, карний елемент, які були незадоволені ним, що він комісував їх осудними. Бо всі карні, справді злочинці, вони воліють, щоб їх краще визнали не осудними. В такий спосіб вони швидше вириваються із неволі. Його убили прямо серед двору. Але до того часу, коли він мав мене комісувати, мені розповідали про нього медбрати, розповідали, що він уже на пенсії, за національністю єврей, хороший психолог, хороший спеціаліст і дуже суворий. Я не боялася його суворості. Але тільки спішила, як би це швидше. І написала на передачі, яку мені принесли, листочок, що я тут затримуюсь у зв'язку з тим, що я хвора і Ліфшиць ніби хворіє. І я вже жду одужання Ліфшиця як Бога. Я думаю, що саме ця записка насторожила тих моїх опікунів, наглядачів, що це може бути один з тих людей, що я його знаю чи маю до нього якісь зв'язки.

І ось в один прекрасний день — так довго цього чекала — мене викликають на комісію. Я ввійшла в довгий зал. За столом сидів чоловік, високий, огрядний, ну просто хоч малюй з нього гайдамаку. Думала: «Отакий Ліфшиць!» Оце Ліфшиць!» І заговорив до мене по-українськи, перший привітався. А я готувалася з Ліфшицем говорити по-російськи. Я навіть була подивована. Стала з ним говорити. Він весело так, невимушено слитався: «Ну, розкажіть про себе». Я засміялась та й кажу: «Ви мене будете питати, як всі психіатри, — ну чого ви конфліктуєте з властями? Я, скажу, на таке питання відповідала всім своїм психіатрам-лікарям: «А як тоді розглядати позицію Леніна, який конфліктував зі всією

державою? З усім урядом? З царем конфліктував?» Каже: «Оце наші такі питання. Ви вже не звжайте, а просто відповідайте. Розкажіть все, все, все». Ну, кажу, якщо вже мені треба все, все розказувати, то я мушу почати з того, що моє конфліктування з властями почалося ще з 47 року — у лютому місяці я була заарештована нізачо — ніпрощо, інкримінували мені мої наміри вдвох ніби з сестрою убити Микиту Сергійовича Хрущова. Та хоч він власною смертю вмер, але прискорили її не ми, а ті, що опікували ним, Я відбула 10 років, реабілітована, повернулася додому, повернулася до хворого сина, мала тільки одне бажання — поставити сина на ноги. І після реабілітації повірила в можливість зміни. Була відлига, коли покінчено з масовим терором. Отже, я повірила, але як я помилилася. Не багато пройшло часу, як 1972 р. був заарештований мій син, в числі багатьох людей. Про цю першу епопею я вже розповідала.

Що це був за психіатр? Не Ліфшиць. Його відставили. А комісував мене професор психології, викладач медінституту і замісник головного лікаря цієї лікарні Павлова. І це він був українець, і він поставився, як лікар до мене. Розповідала захопившись, не думаючи, як він оцінить. Він так умів поставити питання і так широко вмів говорити, що на якийсь момент я навіть забула, що я комісуюсь. Я говорила з ним, як з людиною, якій хотілося розповісти те, про що не писалося в пресі, те, чого люди не знали, те, що відоме було тільки КДБ, закритому суду та каральним утворенням.

Чи він один був?

Присутні ще були завідувача відділенням і два лікарі. Нарешті він мені сказав: «Ну, все». Звернувся й до завідувача: «Скажіть їй зараз». Вона: «Я знайду до неї в палату і скажу». Він: «Зараз скажіть». А вона мені: «Можете йти, Оксана Яківна». Я встала йти. Хочеться спитати: «Ну, як?» Але мені соромно, чи я не психічно хвора? Стало соромно за саме бажання. Я ще оглянулася — і не спитала. Провів мене медбрат в мою палату і закрив.

Але моя завідувача не прийшла ні цього дня, ні наступного, ні п'ять днів підряд. П'ять днів я божівільно конала: «Що як я виз-

Кур'єр Кривбасу 4'94

нана неосудна? А що як мене відправлять на примусове лікування?» А перед цим тільки один з медбрatів затримався у мене в палаті, бо на той час я була одна, і розповідав мені своє враження від лікарні Дніпропетровська, куди він для примусового лікування відправив після комісовки цілу партію засуджених (Це на Ігрені. Вона знаменита. — В. С.). Він мені розповів, що коли пройшов із етапованими за скрипучу браму, то у нього, тільки супроводжуючого, йойкнуло серце — отаке враження виникає, коли ступаєш на подвір'я тієї лікарні.

Під враженням розповіді медбрatа пробула 5 днів. Стукала в двері, викликала медбрата, щоб ліки якісь дав, а насправді, щоб запитати: «Завідуюча єсть?» — «Ні, немає» — «А де вона?» — «Вона на суді». — «Як прийде, покличте її». Потім знову: «Приходила?» — «Ні, нема». Одного разу сам приходив медбрat і каже: «Дзвонила і казала, щоб не хвилювались: все буде так, як домовлялись». — «Як домовлялись? Я не знаю, що вона має на увазі». Отже, на 5 день вона ввійшла до мене, привітно віталася зо мною, питала про здоров'я і сказала: «Ну, збирайтесь. За вами приїхали з КДБ» — «З КДБ? Ну, слава Богу. Значить, я їду в КДБ?» — «Ну от, бачте, а ви хвилювались даром». — «А чому мені не сказали раніше?» — «Я не мала часу. Збирайтесь». І до санітарки: «Випрасуйте одіж Оксани Яківни, щоб вона пішла так, як прийшла до нас».

Ми ще з нею говорили, поки санітарка мені прасувала. Я ще одягалася при ній Вона мені з жалем чи співчуттями, чи з бажанням допомогти каже: «Ви не гнівайтесь, я вам одну пораду дам». — «Прошу». — «Ну будьте більш поступливою». Кажу: «Доктор! Що ж ви мені радите! Ви — психіатр, я проходила тут перед вами обстеження, і ви не зрозуміли, що перед вами людина, яка не робить поступки своїм ворогам. Їм помагати — чинити злочин не тільки по відношенню до себе». Ми попрощались з нею. Я вийшла Один із тих, що мене привозив, тут і зустрічав.

Ми їхали у стрекотливій машині. Я сердилася, говорила йому всякі прикрі речі, говорила, що хотіла, що накіпіло.

Не в камеру мене привели, а завели прямо в кабінет до Селюка. Я ввійшла. Це там сидів один. Вже їх троє. Вони дивились на мене, і я відвернулася. «О! Вона й не вітається, — каже Селюк, — з

своїм слідчим». — «А хто мій слідчий?» — «Я». — «Це ви? Селюк?» — «Так» Кажу: «Ну, що ж, скінчилась експедиція в радянське демократичне право». — «Будемо писати протокол». — «Не будемо. Ніяких протоколів. І ніякого допиту. Ви мене ввели сюди силоміць. Піти відціля вільно я не можу. Але мені вільно з вами не говорити. Я з вами говорити не буду. Хоча б в зв'язку з тим протестом першим, який я заявляла. Ви застосували тортури до Василя Стуса». — «То неправда». — «Я вірю Василю Стусу. А вірити вам у мене нема підстав».

Я пробула там три місяці. Я не написала їм протоколів бажаних. Я написала єдиний протокол, перший, який мав підтвердити, що це я, Оксана Яківна Мешко, родилася там-то, жила там-то і т. д. Установчі дані. І що я належу до Української Гельсінкської Спілки, групою тоді ще вона звалася. Я і всі, хто належить до неї, не зробили злочину, а сприяли виконанню угод, підписаних і нашим урядом.

По двічі мене викликали. На обід відправляли в камеру. А після час-то тримали і під час вечері. І коли вчасно не повечеряла, мені підігрівали мої сторожі. При відповідній зустрічі моєї з прокурором я мусила поскаржитись, тоді тільки вони перестали кликати мене увечері. Просто брали мене на ізмор.

Сиділи зі мною. Спеціально підсадили стуканку одну, що цілу ніч вона читала, бо вдень спала, коли я була на допитах. Як вона засинала, книжка падала, від шороху паперу, від стукну того, від її поворотів я прокидалася. То було спеціально. Я пам'ятала її прізвище, і як дивно, що я його забула. Мабуть, тому, що ту людину прикро дуже згадувати.

Отже, через 3 місяці відбувся суд. Суд закритий. Мене привезли на такій же машині. Вона в них призначена до того. Від КДБ до суду один квартал, везли нею, як на пожежу. І завозили мене не з парадного ходу, а з двору — до чорного ходу, де вузькі звисті пожежні сідці. Я обурювалася. Є ж інших підхід. Вони пробували мені помагати. Я відштовхувала їх руки. Здиралася, як на гору, по східцях, нервово виснажена безсонням, наглядями, допитом, харчуванням. Але йшла сама угору. Не хотіла тої допомоги ні попереду, ні позаду.

Потрапляли в маленьку таку залу, закриту, і в мене було дві сторожі — одна, що виділяло МВС, охороняла коридори і підхід, а друга — КДБ. Їх було завжди троє, два чоловіки, одна жінка. Коли починався суд, то один стояв біля мене, біля тої загорожі (3 дні був суд), а другий — на дверях, ніко-

го не впускав, хоч за ними від МВС були, і та жінка трохи пооддалі. І коли виїжджала на суд, то лікарка лікарні їхньої, закритої, кадебістської, накачувала мене, щоб я трималася на ногах, і давала мені навіть те, що мені і не можна було, те, що збуджує серцеву діяльність, коли мені, навпаки, треба було інше. Але мене накачували, напували, щоб я там сиділа і виглядала молодшою. На цьому увесь час наголошували, що фізично я молодша за свій вік.

У мене був і адвокат, Руденко, якого я хотіла, КДБ само дало.

Я Руденка пам'ятала. Про нього слава непогана була, в шестидесяті роки він когось там захищав і ніби непогано і тому, коли вони мені його привели, я згодилася — хай буде це мій адвокат. Та й мені слідчий сказав: суду не може бути без адвоката. Я не хотіла адвоката, але під тиском — згодилася. Цей адвокат, як відомо, сидить теж в залі. Кажуть, на політичних процесах вони часом поводять себе як другий прокурор. Він себе так не поводив, але він був ніби глухоніми, присутній в залі, — бачить, але не чує і не говорить.

Коли мене перший раз привезли на суд, я хотіла скористатись своїм правом, бо перед цим я читала і одержувала так консультацію, що засуджений має право зробити отвод прокурору чи судді. Я вирішила скористатись і дати отвод прокурору. З цим прокурором уже в мене була зустріч, про яку я говорила. Але були ще й раніше у Верховному суді, коли судили Коваленка. Я була на суді, не завжди, але часом можна було попастися. Я уже знала його з негативного боку, в мене були підстави дати йому отвод. Я дала такий отвод. Суддя мій Мацько (здоровий такий, молодий ще дядько — вже немає живого, умер, чогось вони недовговічні) зробив таку міну, що вимогу мою треба обміркувати за закритими дверми Вони вийшли і там за стіною, мабуть, сміялися з моєї наївності, з мого бажання використати писаний закон, який ніколи ніхто не брав усерйоз.

Отак і трапилось. Коли вони повернулись, то він сказав: «Отвод ваш не беремо до уваги: він не обґрунтований». Хоть я обґрунтувала досить порядно. Я пожаліла ще, що я не зробила отвод самома Мацько. Хай би він іще раз вийшов, щоб його просто подразнити. Те, що я зробила прокурору отвод (його прізвище Погорілий) — це так його обізлило, що він уже коли йому треба було сказати свою прокурорську промову, то він спішив, сам тягнув ту кафедру, йому помагали, не терпілось Читав, довгий такий матеріал. Що було в за-

хідній Україні, про Бандеру, про УПА, про Петлюру. Про кого він тільки не говорив, але мало сказав про мене. На 12 аркушах надрукована постанова про мене. Читавши про Бандеру, про УПА, про Петлюру, психологічно розраховано, що ото все й про Мешко.

Мій адвокат сидів, як в рот води набрав. І ви не думайте, що він тільки сидів і в стіну дивився. Ні, він працював над матеріалами чергового його суду.

Робив якісь начерки. І він навіть не чув, який мені ліпили строк. А там не було враховано 5 днів, проведених на судово-медичній експертизі. Вернусь до цього, КДБ не мало наміру мене арештувати, воно хотіло запроторити мене як неосудну на примусове лікування, у психушку. І не думали, що Безпальчук, професор-психіатр осміє порушити їх намовляння чи натяки зробити з мене неосудну. Спасибі йому Дай йому Бог здоров'я. Він мене визнав осудною. Але в 5 днів був розрив. Вони не мала права, між іншим, і саджати мене на судово-медичну експертизу. Я могла вільно пройти в амбулаторному порядку, але це все робилося для одного: Посадимо її в психушку».

Я пройшла три дні суду, з перервами, третій — тільки зачитали вирок.

Якби тільки його перечитали, то за тими всіми злочинами, які там перераховані у вироків, стоїть не одна людина, група або титан могли виконати все те. Я ретотала Я там діяла на підвир Радянської влади. Стереотип — ігнорувала, розпространяла, подоивала совєцькіє устої. Ну отакє. 12 аркушів — це ж треба було таке от писати. Не дали мені цього вирок на руки.

Повезли мене в етап. Намовили мене.. От чого не хотіла і розуміла, що це зайве. Намовили мене писати касаційну скаргу. Але то мов, протягом трьох тижнів. Ну, думаю. — в тюрмі вже не хотілось бути. — я себе дуже не затримаю тут касаційною скаргою. А це ж закриті тюрма республіканських КДБ. Це вже гіршого, страшнішого немає нічого. Кажуть, це не довго, і так намовляли мене.. Це там буде одно побачення... І отак якось я умовила себе і зробила просту дурницю. Я повірила. І вони скористалися цим, затримали розгляд Верховним судом моєї касаційної скарги, спеціально, щоб держати мене в тюрмі і затримати. Але за цей час, поки дадуть там візавіку касаційну розглядати, мене перевели в лікарню Лук'янівської тюрми.

Лук'янівська тюрма, як відомо, охороняється добре — і ґрати, і

паркани, і нагляд відповідний, але під мою палатою ще сиділо двоє чергових, які постійно мінялися. Скільки ж витрачено людино-годин! І тримали мене досить довго. Виділили спеціального лікаря, який приходив тільки один у присутності наглядача за дверми.

Я обурююся. Лікар же хоче мене слухати — хочу, щоб той мужчина пішов. Він каже: «Я за своїм долгом повинен бути присутнім». Я сказала: «Я не дозволяю, лікарю, щоб ви мене оглядали. Хай би то була надзирателька. «Сьогодні надзирателька вихідна. Я відвернуся». Лікар мовчав. Лікар підкорявся цілком. Лікар мене лікував, бо у мене високий був тиск. Очевидно, що з таким тиском відправляти в етап не можна. Але я не думаю, щоб вони цим журилися, і в мене є і докази цього, 8 березня 1981 року ще я була у Києві. У мене був серцевий напад, дуже важкий, і то вже було кілька раз. І в цей час чергував головний лікар цієї лікарні. Він прийшов, оглянув мене, вислухав і каже: «Если бы ваше начальство согласилось, мы бы могли вас активировать по состоянию здоровья. Я себе не представляю, как можно вас вести в этап». Що в мене тоді було з серцем, я не знаю. Очевидно, то був дуже важкий стан і так мене протримали там якийсь час і повернули в закриту тюрму КДБ. Показали мені відповідь на мою касаційну скаргу. Я мала право ознайомитися з веденням суду. Я побачила, що там в записках допущені помилки. Не в мою користь, безперечно. За законом я маю право внести поправки відповідні. Я стала писати ті поправки. І тут мені оголошують: «Сьогодні ви їдете в етап». А я ще тільки написала якусь п'яту сторінку, бо то дуже великі викривлення запису самого судового процесу. Поки я не скінчу, нікуди я не поїду. Мені ще потрібно сьогодні, до закінчення. Хай етап буде завтра», — кажу. Головний надзиратель: «Ви поїдете зараз»: — «Я не поїду, бо я не скінчила» Каже: «Якщо ви хочете, щоб я вас спустив по східцях, то я вам це зроблю. Майте на увазі. Пишіть-пишіть».

Я тоді всі записи, які я робила, які мені були потрібні до роботи, — певна річ вести їх всі з собою не дозволено, їх забирають, — я їх стала ввати, нищити, кинула в парашу, зібралася. Мене посадили в фургон міліцейський, і повезли. Куди? Ніхто нічого не сказав. Везуть тебе завжди, наче ти якийсь товар, а не жива істота. Не кажуть куди. На вокзалі посадили в потяг. Вагон зак його звуть, а коли звали столипінський. Але добре описує Солженіцин: вагон сто-

Кур'єр Кривбасу 4'94

ліпінський і вагон зак — єсть різниця, вони схожі, тільки не у збіорму. Таких великих етапів, які збирають вони, не буває, і харчують і воду дають двічі, кип'яток дають тричі, з якогось брудного відра і на оправку ведуть тільки двічі, хоч просись, хоч не просись.

На другий день була перед тюремною брамою великою. Оглянула високу огорожу — цементна стіна. І догадалася: я на Холодній горі в Харкові. Коли відчинилася брама і я пішла з своїми пожитками, мені очі наче пеленою закрило, сльози потоком. Я знала, що десь через цю раму у 20 році провела мого тата Мешка Якова Павловича, 42-літнього мужчину, якого тут же і розстріляли, і десь у братській могилі захований. То я знала, що він загинув на Холодній горі. Але я, уявивши цю картину, як він проходив через цю браму, я неначе вступила в його сліди. Через цю браму пройшов і мій небіж Василь Худенко. Мій зять, чоловік сестри, Михайло Худенко. Дружина Василя Худенка Надія Кандиба. Мій дядько Олександр Петрович Янко. Мій другий дядько Дмитро Петрович Янко. Скільки же тут пройшло моїх родичів, яких я може і не знаю, що пройшли через це українське аутодафе — Холодна гора.

Я повинна була попасти в камеру пересильних. Але мене повели не в камеру пересильних, а повели десь вниз — без ліку східці, без світла, тільки штучне освітлення, глибокий підвал. Відчинили двері. Я увійшла. Маленька камера. Двойні нари. Маненький столик, вкручений в цемент, такий же стілець. Без опалення, холодна, сира і ледь-ледь освітлена, може то 15 свіч лампа. Я зрозуміла, що я в карцері. Я ж їду в заслання. Мене — везуть в етап. Я повинна бути в камері для пересильних.

Я стукала. Кликкала. Надзиратель навіть не підходив. Далеко було чути його глухі кроки. Не підходив. Тільки тричі давали там хліб, кип'яток, їсти, якусь бурду, в те віконце. Коли не коли те віконце ворухилося. За мною дуже навіть і не дивилися.

Я вимагала лікаря викликати. Лікар прийшов на третій день. Три дні я не спала. Я не могла заснути від холоду. Там не було нічого. Металічні нари і голі дошки. Прийшла лікар. Зайшла в камеру, в чобітках-валяночках теплих, полушубок і така велика, як ото селяни наші носять хустки, накинута на плечі. Це ще раз було підтвердження, як тут воко, сиро, небез-

Кур'єр Кривбасу 4'94

печно для здоров'я. Я їй стала казати. Я їду на заслання. Заслання дає право їхати навіть вільно. Мені могли дати гроші — і я могла їхати сама, як по закону. Чому я опинилася в карцері. Мені 75 років. Я три дні не сплю. Мені холодно. Я змерзла. Я дрижу. Он ви сюди прийшли так тепло одягнені. «Бо я давно працюю, і я хвора. Що ви хочете?» — по-українськи говорила зо мною. Я не знаю. Я не повинна бути тут: це є порушення. — «Добре, я попробую для вас щось зробити. Але я хочу вам сказати: наша тюрма переповнена. Наші камери перенаселені. А у вас стаття така, що ви повинні бути окремо, без контактів із битовиками. То я б мусила всю камеру відселити в іншу, уже й так

переселену, щоб ви були самі». — «Дякую за інформацію. Але закон вимагає дотримання його. Я наполягаю перевести мене до камери для пересильних». — «Я попробую».

Мене під вечір справді перевели. Камера була невелика. Але як мені потім сказав надзиратель: всі заглядали в віконце, бо це було диво — одну людину в таку камеру ввели, і знали про перетурбації, які перед цим були, для звільнення. Це не довго: ви скоро поїдете.

Щодня мені оголошували: збирайтесь — в етап. Я одягнена, сиділа з своїми вузлами, але мене не брали. Так було кілька разів. Тоді я стала питати: «Що таке?» Тоді один надзиратель сказав: «Не хочять начальники етапу брати вас в етап, бо ви стара. Нарешті, мені знову оголосили: «Збирайтесь! речі, все — ви їдете».

Я вийшла. Великий етапний двір, огорожений. Стояли в тілогрійках, цілий гурт людей. Мужчини збоку. Мене поставили сюди, до начальства.

Підійшов начальник етапу. Коли перекликав усіх етапників, косо час від часу на мене поглядав. А тоді підійшов і каже: «Ви знаєте, а ви можете не їхати в етап». Кажу: «Ні, не знаю». «Ви маєте право відмовитись від етапу. Це не я перший не хочу вас брати, бо я не хочу мертвяків возити. Він щось питався, щось одно, друге. Я так бадьорим голосом щось з ним говорила. Кажу: «Я вас прошу, візьміть мене в етап». — «Ви просите?» — «Так. Бо так чи інакше, в етап мене візьмуть. З України мене повезуть. Але мучитися тут, на пересильці, мені важко. Я хочу швидше вже приїхати на місце».

(ДАЛІ БУДЕ)

«КОБЗУ» МИХАЙЛА ПРОНЧЕНКА ЗНАЙДЕНО!

МИКОЛА ЧАБАН
м. Дніпропетровськ

ЩИРО РАДІЮ з появи першого числа двотижневого часопису «Кур'єр Кривбасу». Зичу журналістам і головному редактору Григорію Гусейнову творчого натхнення і витривалості у цей нелегкий для України час! Примножуйте багаті традиції криворізького літературного друку!

При цій нагоді сповіщаю громадськість, що мною нарешті розшувано поетичну збірку криворізького поета Михайла Пронченка «Кобза», яка вийшла 1941 року в Кривому Розі, а після розстрілу поета фашистами на початку 1942 року була заборонена гітлерівцями. Ім'я поета, затисненого поміж сталінською і фашистською диктатурами, до останнього часу було під заборонаю. Те ж саме стосувалося його поетичних творів. Вільна Україна повертає ім'я одного із

своїх відданих синів, який за її волю віддав власне життя.

Коли я писав нарис «Злий негоді у вічі сміятись научило пекельне життя...» («Кур'єр Кривбасу», № 4, квітень 1993 р.), я не знав більшості віршів Михайла Пронченка, вміщених у збірці «Кобза». Тепер, перечитавши ці вірші, я ще раз вжахнувся — якого поета втратила Україна на початку 1942 року в Кривому Розі. А йому ж йшов лише 33-й рік! Скільки задумів, скільки ненаписаних шедеврів забрав він з собою в могилу, свідомо обравши свій страдницький, мученицький шлях.

Травень — місяць Симона Петлюри 10 травня минуло 115 років з дня його народження. 25 травня — сумна річниця його загибелі. Згадаймо, як відгукнувся в десяті роковини смерті С. Петлюри Євген Маланюк:

Сім хижих куль. Сім стрілів зла
Зміряли в дух—влучили в тіло:
Знялись над мертвим тілом крила
І дійсність легко попливла,
Як марний, як минулий вияв..

(Євген Маланюк, 25 травня 1926 року).

Так було й з нашим поетом — «зміряли в дух — влучили в тіло...» Та незадовго перед своєю смертю він працював над поемою «Симон Петлюра», уривок з якої був опублікований у «Кобзі» і який ми сьогодні передруковуємо. Пронченко створює романтичний образ Головного отамана Української Народної Республіки. В поемі сильні народно-пісенні традиції, невипадковим є вже перший рядок-ремінісценція: «Ой, у полі жито...» Твір ніби писався для народних співців-кобзарів, та так воно й було: за спогадами сина поета Анатолія Пронченка уривки з «Симона Петлюри» виконувала капела бандуристів під проводом знаного на Криворіжжі Якова Назаренка. До речі, яка його доля? Теж «зміряли в дух — влучили в тіло»?

Пропонуючи сьогодні до друку лише один твір зі збірки Михайла Пронченка «Кобза», сподіваюся, буде ще нагода познайомити і з іншими його творами.

Михайло ПРОНЧЕНКО

ОЙ, У ПОЛІ ЖИТО!..
(Уривок з поеми «СИМОН ПЕТЛЮРА»)

Ой, у полі жито, збито

копитами, —
Виступають хлопці
лавами-рядами!
Виступають хлопці
в зброї та завзяті,
Силою і співом
сповнені, багаті.
Плинуть, наче море,

по степу, толоці,
Дзвонить любо зброя
в кожного при боці.
Наче сонця промінь,
битими шляхами
Виступає Симон
перед козаками.
Виступає Симон —

сила золотава,
Слуха військо мову
і лунає «Слава!»
І цвіте Україна степом
і росом,
І цвіте Україна горем
і сльозом.
І душа козака мовить: